

Gizem Çelik

Öldüren Erkek(lik)ler:

Eşine Şiddet Uygulamış Cezaevindeki Erkekler

NotaBene Yayınları, 2017, 336 sayfa

ISBN: 978-605-9679-80-0

Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün ülke çapında gerçekleştirdiği yakın zamanlı bir araştırmaya göre Türkiye'de yetişkin kadın nüfusun yüzde 36'sı yaşamlarının bir bölümünde yakın eş şiddetine maruz kalıyor (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015). Diğer ülkelerdeki duruma baktığımızda ise bu oranın yüzde 23 ile yüzde 38 arasında seyrettiğini ve dünya genelinde ortalamanın yüzde 30 olduğunu görüyoruz (World Health Organization, 2014). Bir başka deyişle, ülkemizde ve dünya genelinde her 3 kadından biri eşleri ya da partnerleri tarafından şiddete maruz kalıyor. Azımsanamayacak bu oranlar, şiddet sorununun ne kadar yaygın ve ne kadar büyük olduğunu ortaya koymanın yanında, şiddetin failleri ve failer için işlevi konusunda da soru işaretleri doğurmaktadır. Şiddetin faillerinin çoğunlukla erkekler olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda bu oranlar, şiddet olgusunun erkeklik ve toplumsal cinsiyet algıları ile bağlantı kurularak ele alınmasının ne kadar elzem olduğunu da gösteriyor.

Gizem Çelik'in, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Bütünleşik Doktora Programı kapsamında tamamlamış olduğu "Eşine Şiddet Uygulayan Hükümlü Erkeklerin Özellikleri ve Toplumsal Cinsiyet Algıları" başlıklı doktora tez çalışmasının bulgularını bizle paylaşan kitap, erkeklik ve şiddet ilişkisini failerin özelliklerinden ve anlatılarından yola çıkarak kuruyor ve bu anlamda literatüre çok değerli bir katkı sunuyor. Kitaba konu edilen çalışma eşine (resmi nikahlı, dini

nikahlı, nişanlı ya da sevgili) şiddet uyguladığı gerekçesi ile hüküm giymiş 124 erkek ile 24 Şubat – 27 Mart 2015 tarihleri arasında İstanbul, Ankara ve İzmir açık ve kapalı cezaevlerinde gerçekleştirilen birebir görüşmeleri ve ölçek uygulamalarını içeriyor. Çalışma nicel araştırma desenine uygun bir alan tarama araştırması olarak tasarlanmış. Görüşmeler nicel araştırma desenine uygun olarak yapılandırılmış bir soru formu üzerinden gerçekleştirilmiş. Hem bu durum hem de araştırmacının giriş kısmında bahsettiği bürokratik birtakım sıkıntılar katılımcılardan derinlikli bilgi alınmasına engel olsa da, araştırmacı empatik bir iletişim tarzı benimseyerek ve katılımcılarla arasında bir güven ortamı oluşturmaya gayret ederek bu sıkıntıları aşmaya ve olabildiğince nitelikli bilgi edinmeye çalışmış.

Çalışmanın katılımcılarını ağırlıklı olarak orta yaş grubunda, ömrünün büyük çoğunluğu kent merkezinde geçmiş ancak eğitim ve gelir seviyesi düşük, düşük gelirli/düzensiz işlerde çalışan ve araştırmacı tarafından *çalışan yoksullar* olarak adlandırılan erkekler oluşturuyor.

Kitap temel olarak dört bölümden oluşuyor. Genel olarak şiddet olgusunun ve çalışmanın odağı olan yakın eş şiddetinin literatürde yer alan bilgiler eşliğinde tartışıldığı ilk bölümde şiddetin faili olan erkeklerin özellikleri ekolojik kuram bağlamında ele alınarak şiddet uygulayan erkeğin bireysel özelliklerini, birincil çevreleri ile ilişkileriyle ilgili özelliklerini, içinde yaşadıkları sosyal ve kültürel bağlama ilişkin özelliklerini ve sosyalizasyon süreçlerini içeren kapsamlı bir profil sunuluyor. Bunun yanı sıra eşine şiddet uygulayan erkeklere yurt dışında ve Türkiye’de sunulan hizmetler örneklendirilerek bu hizmetlerin arka planını oluşturan kuramsal yaklaşımlar ele alınıyor.

Kitabın ikinci bölümü yapılan saha araştırmasının ayrıntılarına ve bulgularına yer veriyor. Araştırma bulguları eşine şiddet uygulayan erkeklerin genel özellikleri, cezaevi süreçleri ve ihtiyaç duydukları sosyal hizmet modeline ilişkin görüşleri, katılımcıların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin bulgular ve toplumsal cinsiyet algılarını farklılaştıran özellikleri olmak üzere üç başlıkta sunuluyor.

Eşine şiddet uygulayan erkeklerin genel özelliklerine daha yakından baktığımızda bulguların yine ekolojik kuram çerçevesinde değerlendirildiğini görüyoruz. Bireylerin içinde yaşadıkları çevreden büyük oranda etkilendiği ilkesine dayanan ekolojik kuram, birey ile onu çevreleyen ve kendisinin de etkin bir parçası olduğu ortam ve bağlam ile ilişkisini ve etkileşimini anlayabilmek adına önemli bir bakış açısı sunuyor. Kuram bireylerin dahil olduğu sosyal olguların çok katmanlı bir şekilde ele alınması gerektiğini savunuyor. Bu katmanlar da sırasıyla fizyolojik, psikolojik ve sosyal özellikleri ile bütüncül bir biçimde ele alınan ve kendisi de başlı başına bir sistem kabul edilen *birey*, bireyin ailesi ve yakın çevresi ile ilişkilerini ortaya koyan *mikro sistem*, bu sistemler arası ilişkileri birbirine bağlayan *mezzo sistem*, bireyin içine doğduğu ve içine yetiştiği sosyal yapıyı ve sosyo-ekonomik koşulları tanımlayan *egzo sistem* ve bir kültür ya da alt kültürü oluşturan sosyal kurumları temsil eden *makro sistem* olarak tanımlanıyor. (Heise, 1998).

Ekolojik kuram doğrultusunda katılımcıların özelliklerinin de mikro, mezzo, egzo ve makro sistem özellikleri olarak dört alt başlıkta incelendiğini görmekteyiz. Mikro sistem özelliklerine ilişkin bulgular katılımcıların ve eşlerinin sosyo-demografik özelliklerinin yanı sıra psikopatolojik durumlarını, alkol ve uyuşturucu madde kullanım durumlarını, geçmişte şiddete maruz kalma ve/veya tanık olma durumlarını, faydalandıkları sorun çözme yöntemlerini, şiddete ve aileye ilişkin algılarını kapsıyor. Mezzo sistem özelliklerine ilişkin bulgular katılımcıların evlilik ilişkilerini; eşleri, çocukları, ebeveynleri, akrabaları, arkadaşları ve iş arkadaşlarının oluşturduğu birincil çevreleri ile ilişkilerini ve evlilik içinde şiddet deneyimine ilişkin değerlendirmelerini kapsıyor. Üçüncü katman olan egzo sistem özelliklerine ilişkin bulgular, eşine şiddet uygulamış olan erkeğin şiddet sonrasında aldığı hizmetleri ve katılımcıların bu hizmetlere ilişkin değerlendirmelerini kapsarken son katman olan makro düzey bulgular katılımcıların yaşadıkları sosyal çevre ve parçası oldukları toplumun şiddet eylemlerine nasıl etki ettiği üzerine değerlendirmelerini içeriyor.

İkinci bölümün devamında ayrıca katılımcıların toplumsal cinsiyet algılarının sahip oldukları mikro, mezzo, egzo ve makro düzey özellikleri

bağlamında farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular da sunuluyor. Çalışmanın en niceliksel kısmını oluşturan bu bölümde tartışmalar ve alıntılar kısıtlı tutulduğundan ve bulguların raporlanmasında teknik bir dil kullanıldığından bu bölümdeki bulguların takibinin, çalışmanın geneline kıyasla daha zor olduğunu ve hitap ettiği kitlenin daha dar olduğunu söylemek mümkün.

Kitabın üçüncü bölümünde ikinci bölümde sunulan bulgular özetlenmiş ve ilgili literatür eşliğinde tartışılmış. Ancak bu bölümdeki tartışma kısa tutulduğundan bu bölümün bulguları akılda kalıcı bir şekilde toparlayan geniş bir özet olmanın ötesine geçemediğini belirtmek gerek. Kitabın ikinci kısmındaki tartışmaların bir kısmını buraya taşımak belki okuyucu açısından daha dengeli bir dağılım oluşmasını sağlayabilirdi.

Kitabın dördüncü ve son bölümünde araştırmacı Türkiye’de eşine şiddet uygulayan erkeklere yönelik bir model önerisi sunuyor ve önerilen model çerçevesinde alan çalışmasından elde edilen bulguları tartışıyor. Buna ek olarak, modelin uygulanmasında konunun paydaşı olabilecek kamu ve sivil toplum kuruluşları ile kurulabilecek iş birlikleri ve bu iş birlikleri çerçevesine yapılması gerekenleri de vermeyi ihmal etmiyor. Bu bölüm kitabın sosyal hizmet alanı ve şiddet konusunda alanda faaliyet yürütmek isteyenler için somut adımlar ve çözüm önerileri sunması açısından oldukça önemli bir bölümü. Aynı zamanda kitabı sadece bir alan araştırmasının bulgularının sunulduğu bir yayın olmaktan çıkarıp odağını günümüzden geleceğe taşıması açısından da kritik.

Araştırmacının kitap boyunca benimsediği ve bulguları yorumlarken temel aldığı ekolojik bakış açısı katılımcıları içine çeken şiddet sarmalının nasıl örüldüğünü ve pekiştirildiğini gözler önüne seriyor. Sözgelimi, katılımcıların genel özelliklerine ilişkin bulgulara baktığımızda, eşine şiddet uyguladığı gerekçesiyle hüküm giymiş olan bu erkeklerin çoğunluğunun uzun süredir eşleriyle birlikte olduğunu ve eşe yönelik şiddetin pek çok durumda ilişkinin başından beri mevcut olduğunu görüyoruz. Bu erkeklerin geçmiş dönem özellikleri yarısından

fazlasının çocukluk ve gençlik dönemlerinde başta aile bireyleri olmak üzere çeşitli kişilerden şiddet gördüğünü ve/veya şiddet olaylarına tanıklık ettiğini gösteriyor. Dahası, bu şiddet deneyimleri yetişkinliğe geçiş sürecinde ve askerlikte de devam etmiş. Katılımcıların çoğunluğunun çocuk sahibi olduğunu ve kendilerinin dahi çocukluk ve gençlik dönemlerinde maruz kaldıkları/tanıklık ettikleri şiddetle eşlerine şiddet uygulama eğilimleri arasında bağlantı kurduklarını da değerlendirmemize kattığımızda, çalışma bize şiddet eğiliminin ve şiddetin bir sorun çözme yöntemi olarak benimsenmesinin bireylerin sosyalizasyon sürecine ne denli içkin olduğunu gösteriyor.

Üstelik, araştırmacının alan çalışmasından elde ettiği bulgular ışığında ve ekolojik bakış açısına uygun olarak geliştirdiği sosyal hizmet modeli, ekolojik kuramın sunmuş olduğu çok katmanlı ve bütüncül bakış açısının eşe yönelik şiddet gibi girift bir konunun çözümü için ne kadar gerekli olduğunu açıkça gösteriyor. Bir başka deyişle, kitap eşe yönelik şiddet olaylarının bireysel ya da münferit olaylar olarak ele alınmasının bu sorunun çözümünde neden etkisiz kalacağını net bir şekilde ortaya koyuyor.

Kitap, kadına yönelik şiddet konusunu birinci elden, yani bu şiddetin uygulayıcılarının ifadelerinden yola çıkarak tartışması ve sorunun çözümü için bütünlüklü bir sosyal hizmet modeli sunması açısından literatüre çok büyük bir katkı sağlamış. Ancak şiddetin erkek sosyalizasyonuna ne denli içkin olduğunu gösterirken, şiddet konusunda önemli bir perspektif sunan erkeklik çalışmaları literatürüne değinmemiş olması çalışmanın en büyük eksikliği olarak görülebilir. Bu durum bulguların tartışma alanını kısıtlamasının yanı sıra okuyucunun bu önemli soruna eleştirel bir gözle yaklaşmasının önüne geçmiş. Ancak bulguların net ve yalın bir dille ortaya konmuş olması kitabın sadece sosyal hizmet alanında çalışanlara değil şiddet ve toplumsal cinsiyet konularına ilgi duyan her türlü okuyucu için önemli bir kaynak olmasını sağlamış ve bulguların farklı bakış açılarıyla okunmasına olanak sunmuş.

Kaynakça:

Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated ecological framework. *Violence Against Women*, 4(3), 262-290. doi: 10.1177/1077801298004003002

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Ankara. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf> adresinden erişildi.

World Health Organization. (2014). *Global status report on violence prevention 2014*. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/ adresinden erişildi.

Gülden Sayılan
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi